

SABİR MƏMMƏDOV
Bakı Dövlət Universiteti
Beynəlxalq jurnalistika kafedrasının dosenti
E-mail: sabir.rm@rambler.ru

AZƏRBAYCANIN BEYNƏLXALQ MƏDİA-KOMMUNİKASIYA ƏLAQƏLƏRİNİN İNKİŞAFI

Açar sözlər: media, beynəlxalq informasiya münasibətləri, Azərbaycan mətbuatı, xarici jurnalist, mətbuat xidməti

Ключевые слова: медиа, международные информационные отношения, печать Азербайджана, иностранный журналист, пресс-служба

Key words: media, international media relations, Azerbaijani press, foreign journalists, the press service

Azərbaycan dövlətlərarası informasiya mübadiləsi prosesində hərtərəfli iştirak edir və bu məsələlər ölkəmizin beynəlxalq öhdəlikləri və “KİV haqqında” Qanunla tənzimlənir. Normativ aktın səkkizinci bölməsi bütövlükdə informasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığa həsr olunub. Qanunun 51, 52, 53-cü maddələri beynəlxalq informasiya əlaqələrinin prinsiplərini əks etdirir. 51-ci maddədə vurğulanır ki, kütləvi informasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq Azərbaycan Respublikasının “tərəfdar çıxdığı dövlətlərarası müqavilələr əsasında həyata keçirilir”[1]. Azərbaycan Respublikasının kütləvi informasiya vasitələri, peşəkar jurnalist təşkilatları əcnəbilər və xarici təşkilatlarla beynəlxalq əməkdaşlıqda iştirak edə və bu məqsədlə sazişlər bağlaya bilərlər.

Növbəti, 52-ci maddədə isə ölkə vətəndaşlarının xarici informasiya mənbələrindən bilgi almaq hüquqları vurğulanır: “Xarici mənbələrdən alınan informasiyanın yayılması. Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının xarici mənbələrdən, o cümlədən kütləvi informasiya vasitələrindən birbaşa məlumat əldə etmək hüququ var”. Təsisçisi və ya redaksiyasının daimi yeri Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənar olan “xarici dövrü mətbu nəşrin yayılma qaydası Azərbaycan Respublikasının bağladığı dövlətlərarası müqavilədə müəyyən edilməmişdirsə, onun yayılması üçün müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı tələb olunur”. Qanunda elektron kütləvi informasiya vasitəsinə dair xüsusi bənd salınıb. Orada vurğulanır ki, “bilavasitə televiziya proqramlarının qəbul olunmasının məhdudlaşdırılmasına Azərbaycan Respublikasının bağladığı dövlətlərarası müqavilələrdə nəzərdə tutulmuş hallarda yol verilir”. Buradan aydın olur ki, qanunda birbaşa televiziya verilişlərinə dair yanaşma tərtibi BMT Baş Məclisinin 1982-ci ildə qəbul etdiyi müvafiq qətnaməsi ilə əsaslaşdırılır. Yəni dövlətlər öz ərazilərindən yayımlanan televiziya proqramlarının məzmun və mahiyyətinə məhsuldurlar.

İnformasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq həm də xarici KİV nümayəndələrinin ölkə ərazisində fəaliyyət göstərməsi üçün normal şəraitin yaradılmasını nəzərdə tutur. Həmin məsələlər “KİV haqqında” Qanunun 53-cü maddəsində açıqlanır. Xarici kütləvi informasiya vasitələri “nümayəndələrinin Azərbaycan Respublikasının ərazisində fəaliyyəti”, ölkədə “akkreditə olunmuş xarici müxbirlərin və xarici kütləvi informasiya vasitələrinin digər nümayəndələrinin hüquqi statusu və peşə fəaliyyəti” milli qanunvericiliyin maddələri və müvafiq dövlətlərarası müqavilələrlə tənzimlənir.

Azərbaycan Respublikasında xarici kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndəlikləri, dövlətlərarası müqavilələrdə ayrı qayda müəyyənləşdirilməmişdirsə, müvafiq icra hakimiyyəti orqanının razılığı ilə açılır. Xarici müxbirlərin Azərbaycan Respublikasında akkreditəsi müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən “KİV haqqında” Qanunun 50-ci maddəsinə müvafiq olaraq həyata keçirilir. Ölkədə akkreditə olunmuş xarici müxbirlərə Qanunla müəyyən edilmiş jurnalistin statusu şamil edilir. Azərbaycan Respublikasında müəyyən edilmiş qaydada akkreditə olunmamış əcnəbi müxbirlər xarici hüquqi şəxslərin nümayəndəliklərinə şamil edilən hüquqlardan istifadə edir və vəzifələr daşıyırlar. Azərbaycan Respublikası kütləvi informasiya vasitələrinin müxbirlərinin peşə fəaliyyətini həyata keçirmək üçün öz ərazisində xüsusi məhdudiyyətlər qoymuş dövlətin kütləvi informasiya vasitəsi müxbirinə münasibəttə cavab olaraq eyni məhdudiyyətlər qoyula bilər.

Ölkələrarası informasiya mübadiləsi prosesində Azərbaycanın media qurumları, KİV əməkdaşları hərtərəfli iştirak edirlər. Beynəlxalq informasiya əməkdaşlığı dövlətlərarası təşkilatların rəhbərliyi ilə çoxtərəfli və ikitərəfli beynəlxalq sazişlər, media qurumları arasında bağlanmış müqavilələr, müasir İnternet resursları təqdim etməklə, müvafiq məlumat bazasına yiyələnməklə, söz və ifadə azadlığı əsasında sərbəst informasiya yayımı prosesində iştirak etməklə istənilən kütləvi informasiya vasitəsi, hüquqi və fiziki şəxs həyata keçirir. Beynəlxalq informasiya məkanında Azərbaycanın mövqeyinin möhkəmlənməsində, ölkəmiz haqqında həqiqətlərin dünya media səhnəsinə çıxarılmasında, xalqımızın üzləşdiyi problemlər haqqında beynəlxalq ictimaiyyətə obyektiv, dolğun və düzgün məlumatların çatdırılmasında Azərbaycan Demokratik Respublikasının yadigarı olan Azərbaycan Dövlət Teleqraf Agentliyi – AzərTAcın böyük rolu var.

Müasir dövrdə AzərTAcın başlıca vəzifəsi qlobal informasiya məkanında daha geniş təmsil olunmaq, Azərbaycan haqqında dolğun, dürüst informasiyanın yayım dairəsini genişləndirməkdir. AzərTAc həm də aparıcı dünya informasiya agentliklərinin zəngin təcrübəsinin öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Hazırda o, qarşılıqlı əməkdaşlıq haqqında Anadoly (Türkiyə), İTAR-TASS (Rusiya), Sinxua (Çin), Ukrinform (Ukrayna), ANSA (İtaliya), BTA (Bolqarıstan), MENA (Misir), TANYUQ (Serbiya), MTİ (Macarıstan), İRNA (İran), Agerpres (Rumıniya), Antara (İndoneziya), BELTA (Belarus), ATA (Albaniya), “Petra” (İordaniya), KUNA (Küveyt), Kazinform (Qazaxstan), “Kabar” (Qırğızıstan), “Xovar” (Tacikistan), Yonhap (Koreya Respublikası), KYODO (Yaponiya), BUANEWS (CAR), AGİ (İtaliya) agentlikləri ilə ikitərəfli müqavilələr bağlamışdır. Bu sazişlər AzərTAcın beynəlxalq nüfuzunun artmasının əyani təsdiqidir [2.162].

Beynəlxalq informasiya əməkdaşlığı prosesində Azərbaycanın başqa media qurumları da fəal iştirak edirlər. Bu mənada “Turan” müstəqil informasiya agentliyinin böyük təcrübəsi var. “Turan” nəinki Azərbaycanda, bütün Cənubi Qafqazda ilk müstəqil kütləvi informasiya vasitələrindən biri olmuşdur. “Turan” 20 ildən artıq olan fəaliyyəti dövründə həmişə özünün maliyyə müstəqilliyini qoruyub saxlamış və hakimiyyət orqanlarından, siyasi partiyalardan və ictimai güc mərkəzlərindən asılılığa düşməmişdir.

Müstəqil mətbuatın inkişafında xidmətlərinə görə 2007-ci ildə “Turan” informasiya agentliyi Azərbaycan media qurumları içərisində birinci olaraq, Nerd Biserius adına “Şərqi Avropanın azad mətbuatı” ödülünə layiq görülmüşdür. Bu ödül Almaniyanın “Zeit-Stiftung” fondu və Norveçin “Azad söz” mərkəzi tərəfindən təsis edilib. Bu mükafat hər il bir neçə nominasiya üzrə Şərqi Avropanın və Rusiyanın KİV əməkdaşlarına və media vasitələrinə verilir. Mükafatın şəhadətnaməsində qeyd olunub: “Turan» hakimiyyətin nəzarətində olan xəbərlərə qarşı obyektiv və müstəqil informasiya mənbəyi ola bilər” [3]. “Turan” özünün

xəbər və analitik-informasiya məhsulunu üç dildə təqdim edir: Azərbaycan, rus və ingilis dillərində.

Fəaliyyətə başladığı gündən “Turan” tanınmış dünya informasiya agentlikləri və media qurumları ilə müqavilə bağlamağa müvəffəq olmuşdur. Onların sırasında “Röyter”, “Assoşeyted Press”, “Frans Press”, “Anadolu” informasiya agentlikləri, “Bi-Bi-Si”, “Azadlıq”, “Amerikanın səsi” radiostansiyaları və başqa çoxsaylı informasiya vasitələri var. 1992-ci ildən başlayaraq “Turan” regional informasiya münasibətləri zəminində Gürcüstanın “BSPress News Agency” və Ermənistanın “ArmInfo News Agency” informasiya agentlikləri ilə xəbər məlumatları mübadiləsi həyata keçirir.

“BSPress” və “ArmInfo”-nun agentliklərinin təqdim etdikləri xəbərlər əsasında “Turan” bütöv Cənubi Qafqaz regionunun – Azərbaycan, Gürcüstan, Ermənistanın – siyasi və iqtisadi həyatına dair əsas hadisələrin xronikasını hazırlayıb yayır.

“Turan”ın informasiya bülletenlərində həm də vacib və əhəmiyyətli regional hadisələrə dair beynəlxalq qurumlar tərəfindən verilən şərhələr, qiymətlər öz əksini tapır. İnformasiya agentliyinin Azərbaycanın bütün bölgələrində, o cümlədən Naxçıvan Muxtar Respublikasında, müxbirləri fəaliyyət göstərir. Xarici ölkələr sırasında “Turan”ın ABŞ və Ukraynadamüxbir məntəqələri mövcuddur.

Beynəlxalq informasiya mübadiləsi prosesində “Trend” informasiya agentliyi də özünün media məhsulları ilə fəal iştirak edir. Hazırda “Trend”in xəbər və məlumatları Azərbaycan, rus və ingilis dillində yayımlanır. Hazırda “Trend” agentliyinin “informasiya strategiyası hazırladığı media-məhsulun yayımı üçün daha geniş məkana əldə etməkdir və bu məqsədlə xəbər bülletenlərini 5-6 dildə təqdim etməyi planlaşdırır” [4]. “Trend” agentliyinin direktoru İ.Hüseynovun qeyd etdiyi kimi, “Azərbaycan dövlətinin maraqları dünya üzrə indikindən daha böyük həcmdə informasiya yaymağı tələb edir”.

Beynəlxalq informasiya əməkdaşlığı prosesini araşdırarkən Azərbaycanın başqa media vasitələrinin xarici ölkələrdə mövcud olan müxbir məntəqələrinin fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Bütövlükdə Azərbaycan kütləvi informasiya vasitələrinin Türkiyə, ABŞ, Almaniya, Rusiya, Fransa, Avstriya, İran, Gürcüstan, Qazaxıstan, Ukrayna, Böyük Britaniya və başqa ölkələrdə müxbirləri fəaliyyət göstərir. Bunlar “Zerkalo”, “Nedelya”, “Respublika” qəzetlərinin, “Azərbaycan na mejdunarodnoy arene”, “İrs-Naslediye”jurnallarının, “Lider-TV”, “AzTV”, İctimai Televiziya kanallarının, AzərTAc, “Trend”, “Turan” və başqa informasiya agentliklərinin əməkdaşlarıdır.

Öz növbəsində Azərbaycanda bir çox xarici kütləvi informasiya vasitələrinin müxbirləri fəaliyyət göstərir. Onlar Azərbaycan Respublikası Xarici İşlər Nazirliyində müvafiq formada akkreditasiyadan keçmişlər. Xarici İşlər Nazirliyinin məlumatına görə, ölkəmizdə “Frans Press”, “Assoşeyted Press”, “Röyter” informasiya agentliklərinin müxbirləri fəaliyyət göstərir. Bundan başqa ölkəmizdə Türkiyənin “Anadolu”, “Doğan”, “İxlas”, Rusiyanın “İTAR-TASS”, “RIA Novosti”, Çinin “Sin Xua”, “Çina Youth”, Qazaxıstanın “Habar”, “Kazinform” informasiya agentliklərinin, Rusiyanın “MİR” teleşirkətinin, “Vesti seqodnya”, “Neft Rossiyi” qəzetlərinin, Türkiyənin “Hilal TV” telekanalının, “Zaman”, “Haber Alanya” qəzetlərinin, İranın “İRİ” radio və televiziya şirkətinin əməkdaşları akkreditasiyadan keçmişlər.

2003-cü ildə “İnterfaks” Rusiya informasiya agentliyinin törəmə qurumu olan “İnterfaks-Azərbaycan” öz fəaliyyətinə başlamışdır. 1 yanvar 2006-cı ildən “Region-plyus” informasiya-analitik jurnalı dövrü nəşrlər sırasına daxil olmuşdur. Ölkəmizdə Rusiyanın “İTAR-TASS”, “RIA”. “Novosti”, Ümumrusiya dövlət teleradio kanalının müxbir məntəqələri

Tarix və onun problemləri, № 3 2013

mövcuddür. 2006-cı ilin oktyabrında “Novosti-Azərbaycan” informasiya bürosu yaradılmışdır. Hazırda Rusiyanın həftəlik “Obozrevatel” qəzeti ilə birlikdə “Novosti” informasiya agentliyi özünün əlavəsini də nəşr etdirir.

Dövlətlərarası informasiya mübadiləsi baxımından Azərbaycanın qonşu ölkələrlə sıx əlaqələrimövcuddür, ilk növbədə Rusiya Federasiyası ilə. Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin hazırladığı və 22 iyun 2010-cu ildə Dövlət Dumasına təqdim etdiyi analitik materialda informasiya sahəsində postsovet ölkələri iləməkdaşlıq problemləri əks olunmuşdur. Sənəddə birmənalı şəkildə vurğulanırdı ki, “Azərbaycanla əməkdaşlıq kifayət qədər stabil vəziyyətdədir” [5]. Bununla belə Azərbaycan 2007-ci ilin yanvar ayından Rusiya ilə teleproqramların yayımına dair bağlanmış hökumətlərarası müqavilədən birtərəfli qaydada çıxmışdır. Bu müqavilə 7 oktyabr 1995-ci ildə bağlanmışdır. Azərbaycan həmin razılaşmadan çıxdıqdan sonra ölkə ərazisində Rusiya teleproqramlarının yayımı dayandırılmışdır.

Buna baxmayaraq informasiya vasitələrinin başqa növlərində iki ölkə arasında əməkdaşlıq daha da dərinləşmişdir. 12 mart 2009-cu ildə Bakıda Rusiya informasiya-mədəniyyət mərkəzi açılmışdır. 10 iyun 2009-cu ildən “Bakinski raboçi” qəzetinə əlavə kimi “Rossiyskiye vesti” başlığı ilə qonşu ölkə mətbuatınında yəst-bülleteni buraxılmağa başlanmışdır. Moskvada nəşr olunan “Rossiyskiye vesti” həftəliyinin tələbi ilə 2010-cu ilin iyulunda yəst-bülletenin adı dəyişdirilib “Vesti iz Rossii” qoyulmuşdur. 23 noyabr 2009-cu ildə “Avrasiya tədqiqatlar institutu” Bakı filialının təşəbbüsü ilə paytaxtımızda Rus kitab evi açılmışdır.

Media sahəsində qarşılıqlı əlaqələr, ekspertlərin qeyd etdiyi kimi, “ölkəmizin bütün MDB çərçivəsində, ilk növbədə də Rusiya cəmiyyətində, dərk edilməsində kömək edir. Məhz buna görə də bizi başa düşürlər və qiymətləndirirlər, bu isə ölkənin əsas vəzifələrindən biridir” [5]. Aydınır ki, ölkələrarası informasiya əməkdaşlığından ölkəmizin media qurumları da hərtərəfli yararlanmağa çalışmalıdır: “Anoloji formada Azərbaycan tərəfi də, ...aparıcı Rusiya media-resursları ilə informasiya əlaqələrini dərinləşdirərək özü üçün müsbət nəticələr əldə edə bilər, bu vasitə ilə Azərbaycan üçün mühüm olan informasiya heç bir şərh olmadan Rusiya informasiya sahəsinə daxil olar” [5]. Dünya mediasının əsas oyunçuları ilə hərtərəfli əlaqələrə nail olmaq Ermənistanla informasiya müharibəsi şəraitində olan Azərbaycan üçün çox vacibdir.

Müasir dövrün qloballaşma tələblərini, media-inteqrasiya meyllərini nəzərə alsaq dövlətlərarası informasiya mübadiləsi qısa zaman ərzində ölkələrin daxili reallıqlarının obyektiv və rahat şəkildə qəbul olunmasına hərtərəfli şərait yaradır. Hazırda dünyanın aparıcı media qurumları bir çox ölkələrdə özlərinə tərəfdaş tapır, törəmə qurumlar yaradır, birgə layihələr həyata keçirirlər. Gələcəkdə bu kimi addımlar daha da güclənəcək.

Nəzərə alsaq ki, Azərbaycan artıq kifayət qədər maliyyə imkanlarına malikdir onda siyasi-informasiya sahəsində düşünülmüş, hətta bir növ ambisiyalı media-imic layihələrin reallaşdırılmasına da girişə bilər. Hazırda müəyyən mənada bu funksiyaları xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən diaspora təşkilatlarımız həyata keçirməyə cəhd edir. Amma diasporanın media imkanları, dünya miqyasında Azərbaycanın maraqlarının təmin olunması baxımından, hələlik kifayət qədər zəifdir və əhatəli deyil. Üstəlik, yaddan çıxarmaq olmaz ki, bu və ya digər ölkənin ictimai şüuruna başqa vasitələrlə də təsir etmək olur. Həmin ölkələrin tanınmış jurnalistlərini, yazarlarını, aparıcı nyusmekerlərini “öz mövzularımızla” təmin etməklə kifayət qədər uğur qazanmaq mümkündür. Burada uzunmüddətli və ardıcıl əməkdaşlıq sahəsi formalaşdırmaq lazımdır. Bunun üçün hərtərəfli konsepsiya işlənilib hazırlanmalı və nəticədə cəmiyyətdə “Azərbaycanın dostları” təbəqəsi yaradılmalı və onun vasitəsilə Azərbaycan tərəfinin fikirlərini, həqiqətlərini auditoriyaya çatdırmaq gərəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. http://elibrary.bsu.az/qanun/KIV_haqqinda_qanun.pdf
2. Aslanov A. Müasir dünyanın informasiya şəbəkəsində AzərTAcın yeri: təşəkkül tarixi və inkişaf mərhələləri. Bakı, “Şərq-Qərb”, 2011, 232 s.
3. www.mediaforum.az/.../AZAD-SÖZÜN-QORUNMASINDAKI-...
4. Проблемы закрытия русскоязычных СМИ в Азербайджане не существует. – http://www.echo-az.com/archive/2008_01/1729/obshestvo08.shtml
5. Газета “Эхо”, 2010, 17 августа

САБИР МАМЕДОВ

*доцент кафедры международной журналистики
Бакинского государственного университета*

**РАЗВИТИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ МЕДИА-КОММУНИКАЦИОННЫХ
СВЯЗЕЙ АЗЕРБАЙДЖАНА**

Международные информационные отношения являются важной сферой современного мирового порядка. Эти отношения строятся на основе двусторонних и многосторонних договоров. Средства информации Азербайджана, в том числе информационные агентства, газеты, журналы, радио и телевидение налаживают партнерские связи со средствами информации других стран. Корреспонденты средств информации открывают в зарубежных странах корреспондентские пункты, бюро. В свою очередь иностранные журналисты проходят аккредитацию в Азербайджане и широко освещают жизнь страны.

SABIR MAMMADOV

*the senior lecturer of chair of the international
journalism of the Baku State University*

**DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL MEDIA
AND COMMUNICATIONS RELATIONS OF AZERBAIJAN**

International information relations are important part of the modern world order. These relationships are built on the basis of bilateral and multilateral treaties. Azerbaijani media, including news agencies, newspapers, magazines, radio and television build partnerships with the media in other countries. Correspondents of information open to foreign countries correspondent centers, offices. In turn, foreign journalists are accredited in Azerbaijan and is widely covering the life of the country.

Rəyçilər: prof. H. Vəliyev, t.e.d.R. C. Süleymanov

*BDU, Beynəlxalq jurnalistika kafedrasının 19.11.2012. tarixli iclasının qərarı ilə
çapa məsləhət görülmüşdür (pr.02).*